

LA RECHERCHE, UN CENTENARI A CELEBRAR

El 1913, ara fa cent anys, Marcel Proust publicà *Du côté de chez Swann*, primer volum de la novel·la *À la recherche du temps perdu*, una de les obres cimeres de la literatura universal.

AMADEU CUITO

(Barcelona, 1936) és advocat i economista, a més d'escriptor. Del seu pare, Ferran Cuito, va heretar i ampliar una de les més importants biblioteques que existeixen sobre Proust. Ha publicat *El jardí sense temps* (2004) i *Contes d'un carrer estret* (2006), a més de *Memòries d'un somni* (2011), sempre a Quaderns Crema.

L'obra de Marcel Proust, de la qual commemorem aquest any el centenari de la publicació del primer volum de *La Recherche*, no necessita pas aquesta celebració per estar d'actualitat. Pràcticament des de la seva mort, ha estat, cada any, objecte de multitud de llibres i estudis sobre els aspectes més variats de la seva obra i de la seva personalitat. Llibres i estudis escrits i publicats tant a França com a Estats Units, Alemanya, Holanda, Anglaterra, Itàlia... Al Japó, la crítica proustiana compta 600 títols i s'ha traduït *La Recherche* quatre vegades! Ja fa temps que tenim estudiats un Proust psicòleg, un Proust eròtic, un Proust còmic, un Proust malalt, un Proust metge, un Proust homosexual, un Proust músic, un Proust pintor, un Proust jueu, un Proust bíblic, un Proust polític, un Proust epistolar, un Proust psicoanalista, un Proust gastrònom, un Proust botànic, un Proust arquitecte, últimament, fins i tot, un Proust tecnòleg. La profusió és astronòmica. Sembla com si no haguéssim fet cas del mateix Proust, que en un famós text sobre la lectura ja ens havia advertit dels vicis en què pot caure tot lector: la idolatria, l'erudició o la mundanitat.

Als qui ens ha agradat i ens continua agradant llegir *La Recherche* recomanem generalment als qui encara no l'han llegit començar per una lectura completa, del primer capítol fins a l'últim, i això per dues raons. La primera, i la més important, és que *La Recherche* ha estat escrita per ser llegida de la primera a l'última pàgina, seguint estrictament l'ordre en què se succeeixen els episodis, ordre no necessàriament cronològic, però meticulosament pensat, ja que, si bé es tracta d'un relat novel·lesc, *La Recherche* és també una demostració dogmàtica, construïda, segons el mateix Proust, com una catedral, de la qual no podem doncs moure els pilars sense que s'esfondri. La segona raó, si voleu més trivial, és que un cop familiaritzat amb els personatges principals i els temes principals, podreu assaborir amb tota llibertat les escenes que més us hauran plagut, i entrant més a fons en les seves construccions polièdriques; de ben segur, hi descobrireu a cada nova lectura tresors que se us hauran escapat en l'anterior.

He escollit per a la meva petita celebració personal d'aquest centenari la conversa que sobre pintura i música tenen, al final del primer volum de *Sodome et Gomorrhe*, Marcel, Albertine, la marquesa de Cambremer, la seva jove i un advocat amic seu. A la terrassa del Gran Hotel de Balbec, davant del mar, estan asseguts Marcel, Albertine i dues amigues seves, quan arriba de la platja, esbu-

fegat, l'ascensorista de l'hotel, que ha buscat en Marcel pertot arreu, per dir-li que el demana la marquesa de Cambremer, que acaba d'arribar. Més endavant Marcel haurà de recórrer a l'autoritat que li confereix ser client de l'hotel per convèncer l'ascensorista que, tot i ser natural considerar que un formatge universalment conegut pugui donar nom a un marquesat, el nom de la marquesa és Cambremer i no Cambremer.

Com a tota *La Recherche*, s'aniran alternant imperceptiblement la veu impersonal del narrador, sempre a certa distància dels personatges i, en primera persona, la de Marcel, a les quals, en aquesta escena, s'afegiran

***La Recherche* ha estat escrita per ser llegida de la primera a l'última pàgina, seguint estrictament l'ordre en què se succeeixen els episodis, ordre no necessàriament cronològic, però meticulosament pensat, ja que és també una demostració dogmàtica, construïda, segons el mateix Proust, com una catedral, de la qual no podem doncs moure els pilars sense que s'esfondri** ;

les dels que intervenen en la conversa, quedant així tots ells retratats des de diferents punts de vista. La Marquesa, simpàtica velleta, amb aparcats barret de plomes, carregada de bosses i bossetes, ombrel·la i pectorals, que quan s'extasia davant d'una obra d'art, o s'entusiasma perquè li donen la raó, s'embarbussa, saliva i tira capellans. La seva jove, la senyoreta Legrandin, *progrè* il·lustrada i

insolent, filla d'un fabricant enriquit, avergonyida del seus orígens plebeus que intenta compensar menystenint sistemàticament la seva sogra. La pobra Albertine, que s'ha discutit amb en Marcel i, ferida per les seves paraules ofensives, només intervé per intervenir i, amb cervell de pardal i ínfims coneixements artístics, confon els Vermeer, que li demanen si ha vist en el seu viatge a Holanda, amb uns amics dels que li han fet la pregunta. Finalment, l'advocat, personatge pompós i satisfet, col·leccionista de les obres d'un pintor mediocre que insisteix a posar damunt de tots els altres. Un Marcel, protagonista omnipresent, atent, però reservat i ambigu, que amb observacions aparentment anodines inicia les discussions i amb les preguntes que fa i les precisions que aporta desorienta els altres i deixa entendre el seu punt de vista, que recolza, amplia i argumenta la veu del narrador, una veu que, tret del lector, ningú no sent.

Per moments hilarant, a vegades ferotge, mai vulgar, sovint profunda, sempre pertinent, la lectura d'aquesta rebentada de l'esnobisme imperant a les classes dites cultes produeix gran plaer, sobretot als que vivim en una atmosfera atapeïda de clixés i frases fetes. A la vegada, però, que experimentem aquest plaer, obscurament n'experimentem un altre, més intens, superior. I és que si ens han interessat, sorprèn i divertit les coses que s'han dit a la conversa, el que ens ha verdaderament encisat és la manera com està composta i flueix, puntuada subtilment per la variació cromàtica del paisatge, variació que articula i marca el ritme de relat i de la qual el que diuen i senten els personatges és indissociable.

Un cop els tenim tots assegut a la terrassa de l'hotel mirant «*la mer calme où des mouettes éparses flottaient comme des corolles blanches*», Marcel inicia la conversa: «*Elles ont, dis-je, en parlant des mouettes, une immobilité et une blancheur de nymphéas*», nimfees, que convertides en les de Monet desencadenen els sucosos comentaris d'uns i altres sobre pintura. A mitja tarda, «*le soleil s'abaissant, les mouettes étaient maintenant*

Marcel Proust, agenollat al centre, amb una colla d'amics en una pista de tennis del boulevard Bineau, a Neuilly-sur-Seine, 1891

jaunes comme les nymphéas dans une autre toile de ce même Monet». Les nimfees continuen alimentant la controvèrsia. I de la mateixa manera que la descripció de les gavines serveix per suscitar i fer progressar la conversa sobre pintura, l'evocació de les roses de la finca que la Marquesa té a Feterne, serviran per introduir *Pelléas* i obrir el debat sobre música. Més endavant: «*sortant des eaux, roses, argentines, imperceptibles, les petites cloches de l'angélu qui sonnaient aux environs de Feterne*» tornaran a evocar *Pelléas* i prolongaran les enfervorides disquisicions sobre música. Un cop hauran

marxat la Marquesa de Cambremer i els seus acompanyants, per concloure l'episodi, que ha començat amb la discussió entre Marcel i Albertine, pugem tots dos a l'habitació i Marcel va a la finestra: «*les mouettes étaient posées de nouveau sur les flots: mais maintenant elles étaient roses*».

Descripcions que deixen de ser postals, que no interrompen el relat, sinó que en són el motor. Llegir *La Recherche* no us canviarà la vida, com insinua Alain de Botton, però us canviarà la manera de llegir. ■